

УДК 339.727.22:330.341.1(477)

А. О. Ільїна,
магістр, Київський національний торговельно-економічний університет

РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

THE ROLE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE

У статті визначено поняття іноземних інвестицій; досліджено сутність прямих іноземних інвестицій, їх місце в модернізації економіки країни та розвитку інноваційної системи; проведено комплексний аналіз зовнішньоекономічної інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, проаналізовано економічну ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності українських промислових підприємств, визначено позитивні та негативні фактори впливу прямих іноземних інвестицій на інноваційний розвиток економіки України; наведено приклад позитивного впливу прямих іноземних інвестицій на вітчизняні підприємства; надано пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату держави, в основі чого лежить збільшення участі держави щодо врегулювання відносин між українськими промисловими підприємствами та іноземними інвесторами з метою запобігання негативного впливу прямих іноземних інвестицій на подальше функціонування і прибутковість українських промислових підприємств, а також збільшення довіри іноземних інвесторів до економіки України.

In the article the concept of foreign investments is defined, an essence of foreign direct investments and their place in country's economic modernization and innovative system development were investigated, the complex analysis of foreign innovation-investment activity in Ukraine is conducted, the economic effectiveness of innovation-investment activity of Ukrainian industrial enterprises was analyzed, the positive and negative factors of the influence of foreign direct investments on innovative development of the economy of Ukraine were defined; an example of the positive influence of foreign direct investments on domestic enterprises is given; the suggestions in relation to the improvement of state investment climate in accordance with increasing of the state participation in the settlement of relations between Ukrainian industrial enterprises and foreign investors with the purpose to prevent the negative influence of foreign direct investments on subsequent functioning and profitability of Ukrainian industrial enterprises and also increase the trust of foreign investors to the economy of Ukraine were offered.

Ключові слова: іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, транснаціональні корпорації, інвестиційний клімат, інноваційний розвиток.

Keywords: foreign investments, foreign direct investments, multinational corporations, investment climate, innovative development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з ключових проблем забезпечення інноваційного розвитку економіки України є підвищення ефективності інвестиційної діяльності за рахунок ефективного залучення іноземних інвестицій, що уможливить не лише сучасну інноваційно-технічну і технологічну модернізацію виробництва продукції, але й трансформацію соціальної інфраструктури країни. Усе це потребує створення сприятливого інвестиційного клімату та формування привабливого іміджу держави

на міжнародному ринку капіталів, що надало б гарантії економічної безпеки країни, одночасно сприяючи максимальному зближенню пріоритетів держави з інтересами іноземних інвесторів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження сутності прямих іноземних інвестицій та їх значення у вітчизняній економіці зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як

Р. Вернон, О.В. Гаврилюк, Майкл Дж. Твомі, Кеннет А. Фрут та інші. Дослідження різноманітних аспектів активізації залучення прямих іноземних інвестицій в Україну відобразилося у різних працях сучасних науковців, зокрема В.М. Вишнякова, В.С. Марцина, Л. Федуловової тощо. Однак, попри численні наукові праці, фактори впливу прямого іноземного інвестування на інноваційний розвиток економіки України мають недостатню наукову обґрунтованість, що обумовлює подальше дослідження відповідної проблеми.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є вивчення теоретичних і практичних умов впливу прямих іноземних інвестицій на інноваційний розвиток економіки України.

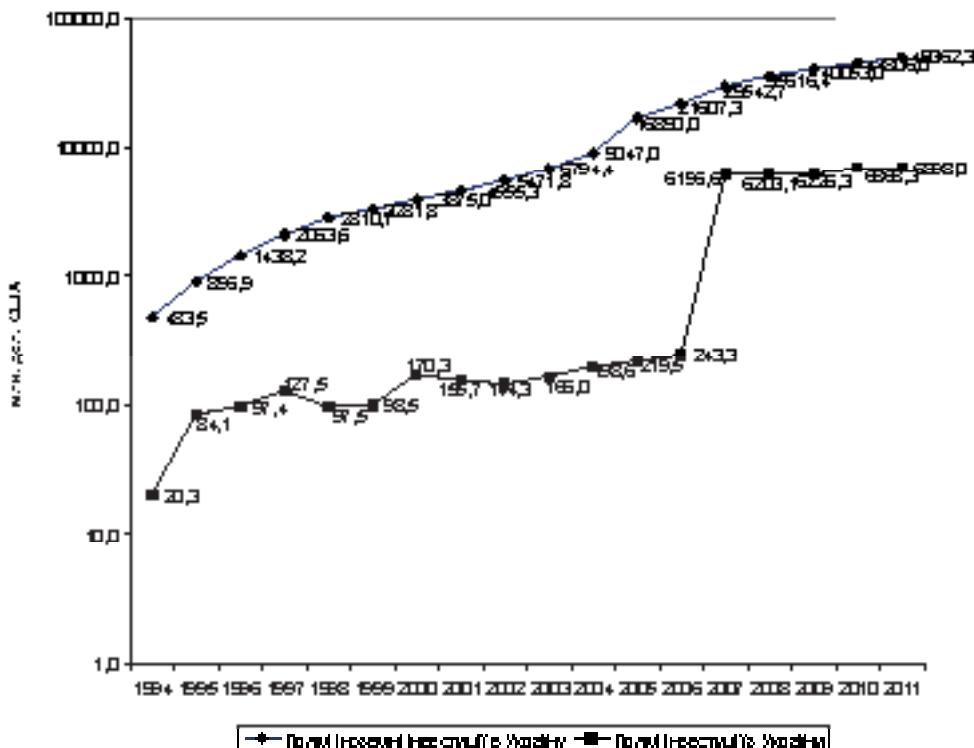
Для досягнення зазначененої мети були поставлені наступні завдання:

- визначити сутність прямих іноземних інвестицій та їх місце в модернізації економіки країни;
- провести комплексний аналіз зовнішньоекономічної інноваційно-інвестиційної діяльності України;
- визначити фактори впливу прямих іноземних інвестицій на інноваційний розвиток економіки України;
- надати пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Іноземними інвестиціями є цінності, до яких відносяться усі кошти, цінні папери, майно, майнові права, результати інтелектуальної діяльності та інші кошти, передбачені чинним законодавством, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Вони відображають поглиблення інтернаціоналізації господарського життя і відбувають суб'єктивні прагнення підприємців до втілення своїх інтересів та реалізації стратегічних цілей економічного і соціального розвитку [1; 2, с. 6—7; 3, с. 12].

Частина міжнародного руху капіталу набуває форми прямих іноземних інвестицій після появи

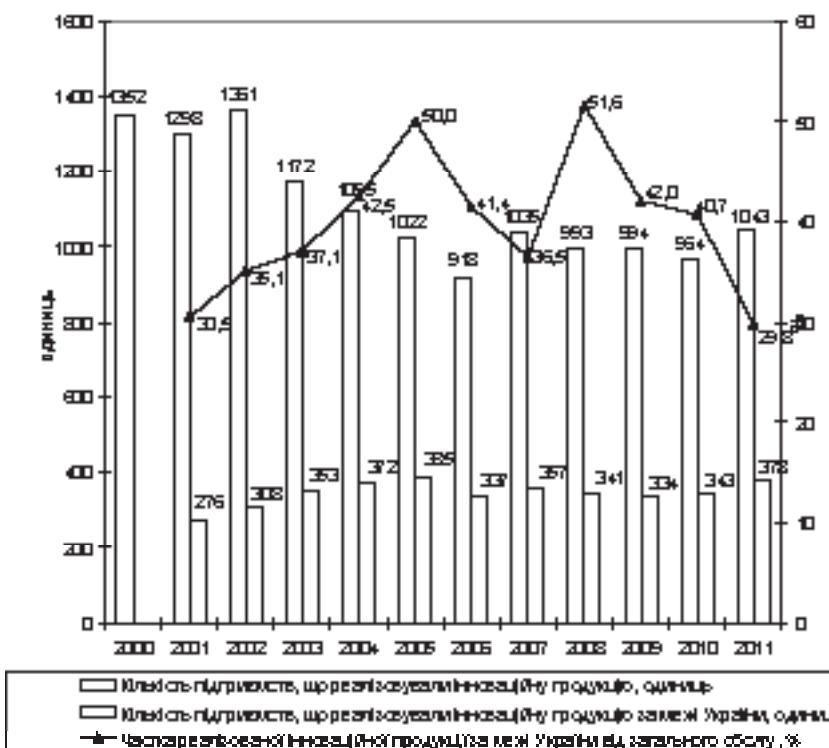

Рис. 2. Аналіз зовнішньоекономічної інноваційної діяльності в Україні за 2001—2011 роки

Складено автором за даними джерел [7; 8, с. 242].

ринкові відносини набули більш глобального характеру, а між національним та інтегрованим міжнародним виробництвом встановився тісний зв'язок на основі діяльності транснаціональних корпорацій. У даному разі нова роль іноземних інвестицій має сприяти входженню національного економічного комплексу в світогospодарське середовище [2, с. 1—3; 3, с. 3, 15; 5, с. 193—195].

Так, наведений вище аналіз, згідно рис. 1, рис. 2 і табл. 1, чітко ілюструє безпосередній зв'язок

Таблиця 1. Комплексний аналіз економічної ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств України (у фактичних цінах; млн грн.)

Рік	ВІ ¹	У тому числі за рахунок				РПП ²	% ³	П ⁴ (РПП-ВІ)
		власников капітіл	одержаного бюджету	іноземних інвесторів	інших джерел			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0	12148,3	9,4	10391,2
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1	10365,4	6,8	8394,0
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4	12605,7	7,0	9591,9
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4	12882,1	5,6	9822,3
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3	18784,0	5,8	14249,4
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2	24995,4	6,5	19243,8
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	638,0	30892,7	6,7	24732,7
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7	40188,0	6,7	29337,1
2008	11994,2	7284,0	336,9	115,4	4277,9	45830,2	5,9	33836,0
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6	31432,3	4,8	23482,4
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9	33697,6	3,8	25652,1
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2	42386,7	3,8	28052,8

* Загальна сума витрат на інновації [6].

** Обсяг реалізованої інноваційної продукції [9, с. 325; 10, с. 325].

*** Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової [6; 7].

**** Прибуток промислового сектора України від здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності (розраховано автором).

Складено автором за даними джерел [6; 7; 9, с. 325; 10, с. 325].

між зовнішньоекономічною інноваційно-інвестиційною діяльністю та прибутковістю промислових підприємств України. Це проявляється, по-перше, у значному збільшенні прибутковості у 2005 році до 19243,8 млн грн., коли частка реалізованої інноваційної продукції за межі країни, починаючи з 2001 року, поступово зросла до 50% за умов помітного збільшення кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі країни, не дивлячись на поступове зменшення кількості підприємств, які реалізовували загальну інноваційну продукцію, на що у більшості випадків вплинуло помітне зростання прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2005 рік. По-друге, у суттєвому збільшенні прибутковості до 2008 року, коли частка реалізованої інноваційної продукції за межі країни у 2008 році різко зросла до 51,6% після помітного її падіння до 2007 року до 36,5% за умов помірного коливання

кількості підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, в тому числі за межі країни.

Однак, перевищення експорту прямих інвестицій за кордон у 2007 році надало суттєвих збитків та негативно позначилося на подальшому функціонуванні промислових підприємств України, ставши причиною несправедливої конкуренції, яка уможливила виготовлення іноземними компаніями продукції високої якості та її експорту до країн з більш сприятливим інвестиційним кліматом, порівняно з Україною. Відповідно, через брак виробничих ресурсів прибутковість промислового сектора України різко зменшилася у 2009 році на 10353,6 млн грн. та до 2011 року зростала у невеликому темпі за умов незначного зростання прямих інвестицій як залучених, так і експортованих за кордон, а також поступового зменшення реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, основним чинником якої послужило значне зменшення реалізованої інноваційної продукції за межі країни, по-при на помітне збільшення відповідної кількості підприємств, які її реалізовували за відповідний період. Дані ситуація пов'язана, по-перше, із зменшенням втручання держа-

ви в інвестиційну діяльність промислових підприємств, як показує зменшення витрат на фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету на 209,9 млн грн. у 2009 році, порівняно з 2008. По-друге, зі значною втратою платоспроможності великої кількості українських банків та підприємств, що проявляється у суттєвому зменшенні у 2009 році обсягу фінансування інноваційної діяльності за рахунок інших джерел на 3137,3 млн грн., куди входять переважно кредити підприємств та організацій, що змусило промислові підприємства фінансувати інноваційну діяльність за рахунок коштів іноземних інвесторів, які у 2009 році збільшилися на 1397,5 млн грн., порівняно з 2008. Даному явищу посприяло збільшення залежності вітчизняних підприємств від іноземних інвесторів, що привело до витіснення внутрішніх капіталовкладень іноземними інвестиціями, на що також вказує різке збільшення витрат промислових підприємств на інноваційну діяльність за рахунок коштів іноземних інвесторів за період з 2009 по 2010 рік, коли відповідний обсяг фінансування за рахунок власних коштів за даний період суттєво знизився. Відповідно, багато вітчизняних підприємств були витіснені зарубіжними компаніями, які є більш конкурентоспроможними, оскільки перші втратили можливість ефективно розвиватися та просуватися світовий ринок.

Як бачимо, з одного боку, прямі іноземні інвестиції покращують рівень функціонування вітчизняних промислових підприємств, підвищуючи конкурентоспроможність та виробничі здібності приймаючої країни, з іншого боку, вони можуть надати країні-реципієнту побічних ефектів. Проте досвід показує, що за допомогою зростання продуктивності праці та зовнішнього ефекту від передачі технологій прямі іноземні інвестиції можуть сприяти ефективному розвитку вітчизняних підприємств, що надаватиме позитивного впливу на економіку приймаючої країни.

Так, наприклад, у першому кварталі 2012 року “ArcelorMittal Кривий Ріг” вклав 318,8 млн грн., витрачаючи кошти на впровадження пилевугільного вдування, здатного замінити собою дорогий російський газ, що позитивно відобразилося на діяльності підприємства, оскільки воно вклало кошти саме в те, що дозволить йому у майбутньому скоротити собівартість продукції [11, с. 46]. Цей приклад підтверджив, що позитивний вплив прямих іноземних інвестицій можливий лише за наявності чіткої програми розвитку й продуманої політики взаємодії між іноземними інвесторами та вітчизняними підприємствами.

Отже, з метою запобігання негативного впливу прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни, державі необхідно покращити інвестиційний клімат, що дозволить країні-реципієнту заздалегідь передбачати всі неприємні наслідки впливу іноземних інвестицій і безпомилково визначати необхідність їх залучення.

Так, одним з основних методів покращення інвестиційного клімату країни є активізація залучення прямих іноземних інвестицій на розвиток окремих територій і галузей завдяки створенню спеціальних (вільних) економічних зон³, що дозволить країні-

реципієнту швидше інтегруватися у світогосподарські процеси, набути досвіду співпраці з іноземними партнерами та досягнути сучасного рівня менеджменту. Тут необхідно знайти розумний баланс між інтересами держави, місцевими суб'єктами господарювання та іноземними інвесторами, створити ліберальні умови господарювання у вигляді пільгового оподаткування, митного законодавства та реєстраційних умов, а також впроваджувати нові технології, сприяючи розвитку експорту, підтримці національного виробника і створенню нових робочих місць [12; 13, с. 46—48].

Створення системи партнерства між вітчизняними та іноземними підприємствами є важливим фактором покращення інноваційної діяльності підприємств на території України. У даному разі реалізація цілей, що сприятимуть вивезенню інвестованого капіталу за кордон, має забезпечити оновлення техніко-технологічної бази без залучення власних валютних коштів, здатність іноземного партнера виготовляти конкурентоспроможну продукцію та розширення експорту продукції, яке потребує використання торговельної марки партнера, його збутової мережі та технічного обслуговування за рахунок одержання від іноземного партнера матеріалів, які не виготовляються чи є дефіцитними, комплектуючих виробів, вузлів і деталей, розподілення з іноземним партнером комерційного ризику в разі недосягнення економічних результатів і ринків ноу-хау. Це в свою чергу потребує державного стимулювання фінансування наукових та науково-технічних робіт (ННТР) у приватному секторі, що зумовить ефективний трансфер технологій, в галузі якого у світі та міжнародному економічному співробітництві активно розвиваються процеси глобалізації, а також регіоналізації [14, с. 26; 15; 16].

Згідно вітчизняного досвіду, майже всі ліцензійні технології поступали до України в середньому з десятирічним запізненням, оскільки висока інфляція, зміна інституційного середовища, невдала промислова політика і непрогнозована політична ситуація привели до припинення існування багатьох інноваційних проектів. За таких умов, з метою підвищення інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання та конкурентоспроможності країни на світовому ринку, державі необхідно врегульовувати на законодавчому рівні патентне та авторське право на інтелектуальну власність, що зумовить підвищення інтересу інвесторів до фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); сприяти розширенню інфраструктури інноваційного ринку (створенню технопарків, технополісів, кластерів, бізнес-інкубаторів, наукових центрів, торговельних інноваційних бірж; використанню можливостей малого та середнього бізнесу), здешевленню ліцензій на виробництво і використання інноваційного продукту, а також впроваджувати податкові пільги та дотації на інвестиції в інновації [16].

Для забезпечення стійкого розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в економіці України необхідно підтримувати глобальні зусилля у боротьбі зі зміною

³ Частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України [4].

Таблиця 2. Активізація “чистих” інвестицій як фактор боротьби зі зміною клімату

№ з/п	Напрям	Мета
1	Розробка стратегій заохочення «чистих» інвестицій	Створення сприятливих рамкових основ політики в присяжних країнах, в яких чеканчими формуванням ринку, і реалізацією ефективних програм заохочення (адресний вибір інвесторів, сприяння налагодження звязків, «постінвестиційна опіка»)
2	Створення умов для поширення чистих технологій	Створення сприятливих рамкових умов для полегшення транснародного перетворення технологій, сприяння налагодження звязків між ТНК і місцевими фірмами в інтересах досягнення масштабального ефекту, зміцнення потенціалу місцевих компаній, що дозволяє їм входити в глобальні ланцюги розвинутих країн й освоювати чисті технології
3	Забезпечення внеску міжнародних інвестиційних угод (МІУ) у боротьбу зі зміною клімату	Включення елементів заходів щодо заохочення інвестицій у нафтогазутливі сектори у економіку у майбутній МІУ та досягнення порозуміння на благосторонньому рівні з метою забезпечення стимулювання інвестицій МІУ зі землями, що відбуваються в глобальній і національній політиці з питань зміни клімату
4	Гарантізація прав на розкриття корпоративних даних про викиди парникових газів (ПГ)	Створення єдиного глобального стандарту відносно розкриття корпоративної інформації про викиди ПГ, уdosконалення процедури розкриття інформації про закордонні операції та дільність у межах ланцюгів створення вартості з урахуванням передової практики, за умов одержання біркового котирування
5	Створення міжнародного центру технічної допомоги з питань нафтовуглеводневих технологій (Н-ЦТП)	Надання підтримки країнам, що розвиваються у процесі розробки та реалізації національних стратегій і планів дій по боротьбі зі зміною клімату, а також зміцнення потенціалу та інституційського устрою
6	Адресна технологічна орієнтація	Вплив на зусилля урядів прямих країн по встановленню пріоритетів і адресному вибору іноземних інвестицій для підвищення перспектив поширення технологій (наприклад, встановлення цільових показників для стимулюючої дільності на основі аналізу природних ресурсів і матеріальної бази цієї країни)
7	Створення сприятливої рамкової основи для транснародних потоків технологій	Забезпечення заходів щодо створення нафтовуглеводневих стедіальних економіческих зон, визначення та створення ринків нафтовуглеводневої продукції, адресних стимулів (наприклад, для інвестицій у необхідні проекти НДДКР і технологічної адаптації) та змінення правової системи
8	Заохочення передачі технологій за допомогою налагодження звязків	Забезпечення наявності необхідного виду, масштабів і якості механізмів взаємодії між двома сторонами з метою придбання вітчизняними компаніями технологій у транснаціональних корпорацій (наприклад, наявності спільних підприємств або звязків між філіями й постачальниками)
9	Нарощування потенціалу вітчизняних підприємств для освоєння інвестицій	Розробка стратегії розвитку вітчизняного потенціалу для освоєння та адаптації технологій і «нуу-хау»
10	Партнерство з міжнародними фінансовими установами	Впровадження концепції державно-приватного партнерства з метою допомоги країнам, що розвиваються, у боротьбі зі зміною клімату, у тому числі за допомогою запущення приватного сектора до дільності у екологоризикових галузях без прямого субсидування діяльності ТНК

* Нова парадигма розвитку, що є кatalізатором і збільшує кількість новостворених робочих місць, просуває зелені технології та чисту енергію. 2. Виробництво, торгівля, споживання, які не приводять до значних викидів парникових газів і не загрожують стабільноті клімату [17, с. 47—48].

Складено автором за інформацією джерела: [17, с. 46—48].

клімату, реалізація якої потребує розробки системи глобального партнерства на основі активізації “чистих” інвестицій (табл. 2), що сприятиме створенню промисловими підприємствами екологічно чистої продукції та технологій, внаслідок чого збільшуватиметься прілив прямих іноземних інвестицій до країни, оскільки дані інвестиції мають найбільшу якість та, відповідно, привабливість для іноземних інвесторів [17].

Так, з метою забезпечення реалізації вітчизняними промисловими підприємствами інноваційної продукції та технологій за рахунок коштів іноземних інвесторів, які є екологічно безпечними для навколошнього середовища під час застосування і не потребують водночас суттєвих витрат на реалізацію, відбувається налагодження конфліктів та інтересів між вітчизняними про-

мисловими підприємствами та іноземними інвесторами як в сприятливих, так і в несприятливих (кризових) економіко-політических умовах, одним з основних чинників яких є формування ефективної інвестиційної політики як складової соціально-економічної політики регіону за рахунок портфельного аналізу галузей та кластерного підходу до аналізу міжгалузевих звязків. Дані ідея полягає у направлений прямих іноземних інвестицій безпосередньо в ті сектори, які обіцяють гарні споживчі перспективи за умов недопущення зниження рівня галузей, що забезпечують регіон експортною продукцією. Якщо портфельний аналіз дозволяє визначити конкурентоспроможність і необхідність у прямих іноземних інвестиціях для кожної галузі, базуючись на висновках теорії життєвого циклу товарів, то кла-

стерний аналіз дозволяє вводити вертикальний підхід до промислового аналізу, фокусуючись на зв'язках і взаємозалежності між компаніями, об'єднаними в мережну структуру для виробництва продукції, послуг, інвестицій та інновацій [18].

ВИСНОВКИ

Особливістю прямих іноземних інвестицій є повна або часткова власність інвестора та забезпечення контролю над зарубіжним підприємством як частиною організаційної структури ТНК, що сприятиме швидкому розповсюдженню нових товарів, технологій і продукції високої якості в міжнародному масштабі та збільшенню конкурентоспроможності промислових підприємств. Однак, отримання позитивних результатів від здійснення інноваційної діяльності за рахунок прямих іноземних інвестицій потребує наявності в країні належного інвестиційного клімату, а також контролю та підтримки з боку держави.

Через несприятливі умови в економіці України, які згідно проведеного аналізу відобразилися у 2009 році, відбулося зниження конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств, порівняно з іноземними компаніями, що призвело до суттєвих збитків промислового сектора України. Велика кількість вітчизняних підприємств були витіснені іноземними інвесторами завдяки суттєвому зниженню власних коштів, на що вказує значне збільшення витрат на інновації за рахунок іноземних інвесторів у відповідному році. На дану ситуацію вплинуло надмірне інвестування капіталу у 2007 році, що посприяло збільшенню можливостей іноземних компаній виготовляти продукцію високої якості, яку іноземні інвестори експортували до країн з більш сприятливим інвестиційним кліматом, порівняно з Україною.

З метою підвищення рівня інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств, державі необхідно врегульовувати відносини промислових підприємств та іноземних інвесторів, що потребує: фінансової підтримки формування інституційних і законодавчих умов для масштабного освоєння прогресивних технологій та створення виробництв наукомісткої продукції, що забезпечить українським підприємствам конкурентні переваги на світовому ринку; залучення до господарського обороту об'єктів інтелектуальної власності із забезпеченням їх надійного захисту від несанкціонованого використання; створення в інноваційній сфері механізмів правового захисту інвестицій та акціонерів, що не мають блокуючого пакету акцій; стимулювання розвитку системи державного і приватного страхування інноваційних ризиків; надання пільг відносно імпортних мит та зниження податку на прибуток підприємствам, які з іноземною участю імпортують технологію більш високої якості або тієї, що не використовується в Україні.

Література:

1. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 19. — С. 80 (зі змінами та доповненнями). — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0-B2%D1%80>

2. Twomey Michael J. A Century of Foreign Investment

in the Third World / Michael J. Twomey: [Book]. — London; New York: Routledge, 2000. — 250 p.

3. Гаврилюк О.В. Пряме іноземне інвестування у світогосподарських процесах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.01.01 “Економічна теорія” / О.В. Гаврилюк. — Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 1999. — 30 с.

4. Сайт Циклоп — енциклопедії та словники © 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cyclop.com.ua/>

5. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle // Quarterly Journal of Economics. — 1966. — Volume 80 (2). — P. 190—207.

6. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Сайт Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації: Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uinternet.kiev.ua/viewpage.php?page_id=480

8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році: стат. зб. // Державна служба статистики України. — К., 2012. — 306 с.

9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка // Державна служба статистики України. — К.: ТОВ “Август Трейд”, 2011. — 560 с.

10. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О.Г. Осауленка // Державна служба статистики України. — К.: ТОВ “Август Трейд”, 2012. — 560 с.

11. ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. — 2012. — № 2. — С. 46

12. Гаврилюк О.В. Поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О.В. Гаврилюк // Фінанси України. — 2009. — № 1. — С. 42—48.

13. Марцин В.С. Вільні економічні зони, їхнє місце у прямому іноземному інвестуванні / В.С. Марцин // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — 2009. — № 4 (94). — С. 46—54.

14. Вишняков В.М. Підприємства з іноземними інвестиціями як фактор розширення інтеграційних процесів в Україні / В.М. Вишняков // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. — 2009. — № 4. — С. 26—29.

15. Froot Kenneth A. Foreign Direct Investment // National Bureau of Economic Research, 1993. — Режим доступу: <http://books.google.com.ua/>

16. Никифоров А.Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління / А.Є. Никифоров / [монографія] / Держ. вищ. навч. заклад Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К.: КНЕУ, 2010. — 424 с.

17. Федулова Л. Прямі іноземні інвестиції у забезпеченні технологічної модернізації виробництва: світові тенденції та проблеми в Україні / Л. Федулова // Економіст. — 2011. — №5. — С. 44-48.

18. Mueller R.D., Mueller J.D. Increasing the Validity of Post Command Economy Research and Application // Marketing in Central and Eastern Europe: Journal of East-West Business. — 1996. — Volume 3. — Number 1. — P. 7—27. — Режим доступу: <http://books.google.com.ua/>